

Proefsleuvenonderzoek Oelegem- Muizenheuvelstraat

Kaat De Langhe

RUBEN WILLAERT BVBA
Afdeling Archeologie

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteurs: Kaat De Langhe

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, september 2008

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1. Algemeen	2
1.1. Inleiding	2
1.2. Situering	3
1.2.1. Lokalisering.....	3
1.2.2. Bodemkundige gegevens.....	4
1.2.3. Historische gegevens	5
2. Methodiek.....	6
2.1. Vooropgestelde strategie	6
2.2. Onderzoeksmethode	6
3. Resultaten	7
3.1. Algemene waarnemingen	7
3.2. Stratigrafie	7
3.3. Archeologische gegevens	8
4. Evaluatie en advies.....	9
BIBLIOGRAFIE	10
BIJLAGEN.....	11
1. Overzichtsplan.....	11
2. Omtrek en Oppervlakte van de proefsleuven.....	12
3. Vondstenlijst.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4. Sporenlijst.....	12

1. Algemeen

1.1. Inleiding

Het archeologisch patrimonium kan omschreven worden als het geheel aan resten die in of op de bodem aanwezig zijn en getuigen van het menselijk handelen in het verleden. Op 30 juni 1993 keurde het Vlaamse parlement het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium goed¹. Dit decreet ontstond naar aanleiding van het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat in 1992 in Valetta (Malta) ondertekend werd door de leden van de Europese Ministerraad². Het verdrag van Malta werd op 12 oktober 2001 door de Vlaamse regering goedgekeurd en door de federale regering op 30 januari 2002 ondertekend. Uitgangspunten van het verdrag zijn: een betere afstemming tussen archeologische erfgoedzorg en ruimtelijke planningsprocessen, een integrale monumentenzorg en behoud van het archeologisch erfgoed *in situ*. Het verdrag van Malta stuurt daarnaast ook aan op de veralgemening van het zgn. veroorzakersprincipe. Waar het archeologisch patrimonium door de uitvoering van werkzaamheden verloren dreigt te gaan, moeten de kosten van een voorafgaand wetenschappelijk verantwoord onderzoek ervan verhaald worden op de veroorzaker.

Het archeologisch onderzoek te Oelegem (prov. Antwerpen) vond plaats ter hoogte van de Muizenheuvelstraat. Dit terrein wordt in drie loten verdeeld en bebouwd door particulieren . Vanwege de hoge archeologische verwachting werd voorafgaand een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in opdracht van het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Het onderzoek werd uitgevoerd door Ruben Willaert bvba³, meer bepaald door Kaat De Langhe. Het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed (Alde Verhaert) stond in voor de administratieve begeleiding van het project. Het onderzoek kreeg de opgravingsvergunning 2008/184/29103 en de archeologische werkcode OE08MU (Oelegem, 2008, Muizenheuvelstraat).

De voorziene termijn bedroeg 2 werkdagen: 1 dag terreinwerk en 1 dag verwerking. Het proefsleuvenonderzoek vond plaats op 1 september 2008.

¹ Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, gewijzigd bij het decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003.

² Conventie van La Valetta (Malta), Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, 20 januari 1992

³ Bloemisterijstraat 6, 8340 Sijsele. Website: www.rubenwillaert.be.

1.2. Situering

1.2.1. Lokalisering

Figuur 1: stratenrands van Oelegem met lokalisering van het plangebied⁴

Oelegem is een landelijke gemeente in de voorkampen en de meest noordelijke deelgemeente van Ranst. Deze gemeente vormt het overgangsgebied tussen de zandachtige gronden van de Kempen en de meer leemachtige gronden naar de Nete. Het plangebied situeert zich aan de Muizenheuvelstraat.

Figuur 2: orthoplan van Oelegem met het plangebied

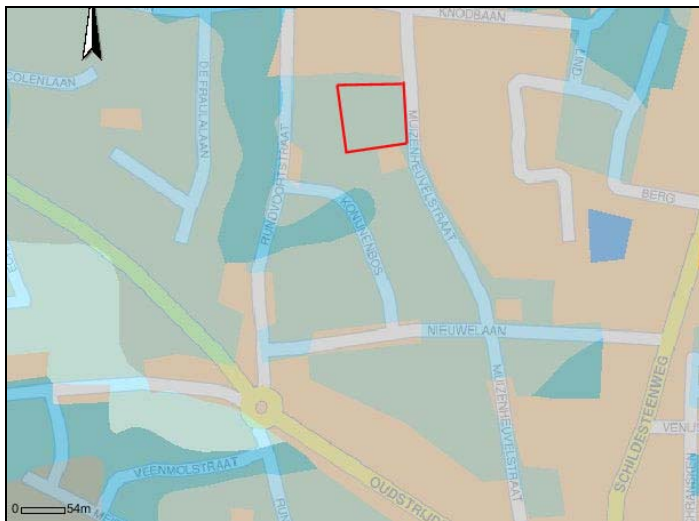
Op de kadasterkaart heeft het plangebied perceelsnummers 433d en 444c⁵.

⁴ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/straten/>

⁵ Kadasterplan kon niet toegevoegd worden aangezien enkel een uitvergroting van de verschillende loten op het perceel werden geleverd door de bouwheer.

1.2.2. Bodemkundige gegevens

Het plangebied ligt in een overgangsgebied tussen de droge zandgronden van de Kempen naar de meer lemige gronden van de Nete. De bodem in het gebied is geklasseerd als een *Droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (Zbm)*. Opvallend is het hoogteverschil van de moederbodem in de verschillende sleuven. In het noordwesten van het plangebied is het terrein duidelijk opgehoogd met een dik pakket bruin, mul zand. Het perceel dat in het noorden aan het plangebied grenst ligt beduidend lager dan het onderzochte gebied. Naar het zuiden en het oosten stijgt het terrein, in sleuf 3 zit de moederbodem zelfs al onmiddellijk onder de ploeglaag. Vermoedelijk liep het terrein op naar een zandrug, deze is genivelleerd om een egaal terrein te verkrijgen.

Figuur 2: Bodemkaart met lokaliseringskader⁶

⁶ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

1.2.2. Bodemkundige gegevens⁷

In 1161 schonk de bisschop van Kamerijk het altaar van Broechem met zijn afhankelijkheden Oelegem en Wijnegem aan de abdij van Tongerlo. De gehuchten Gennegem (voor eerst vermeld in 1210) en Oelegem (1161) vormden waarschijnlijk zelfstandige nederzettingen van Frankische oorsprong.

Het hoger en droger gelegen Oelegem werd het belangrijkste in XII, en ca. 1250 werden de parochiegrenzen vastgelegd. De grens met Halle werd pas in XVIII vastgelegd daar de streek onvruchtbaar en dus onbelangrijk was. De parochie was afhankelijk van de abdij van Tongerlo van 1161 tot 1822 en maakte deel uit van de parochie Broechem tot in 1604.

In 1559 verpandde de hertog van Brabant de heerlijkheid Broechem-Oelegem met hoge, middelbare en lage jurisdictie aan Jan van der Ryt en bleef tot ca. 1640 in handen van deze familie. De heerlijkheid kwam in 1643 terug bij de hertogelijke domeinen en werd in 1644 verkocht aan Filips le Roy.

Rond 1701 legden de Franse troepen een lange versterking aan, de z.g. "liniekens", modo "Linnekens", die vertrok te Vriesel aan de Kleine Nete en liep naast of door Vrieselhof in de richting van het Schildehof tot aan de Schijn. Daarop werden te Oelegem vier forten opgericht nl. fort Bonnecroy, fort Mechelen, fort Brussel en fort Thijs.

Bij de aanleg van de autosnelweg Antwerpen-Luik werden ca. 1960 resten gevonden uit de ijzertijd nl. uit I-II en III voor Chr.

Opgravingen vanaf 1977 e.v. op het voormalig "Steenbergen" tussen Rundvoortstraat en J. Simonslei, uitgevoerd door de Antwerpse Vereniging voor Romeinse Archeologie (A.V.R.A.) en de Nationale Dienst voor Opgravingen, bewezen het bestaan van een Gallo-Romeinse nederzetting daterend uit I B - tot begin III na Chr. Rond een vrije open plaats met drie à vier waterputten werden sporen aangetroffen van veertien à vijftien woon- of woonstalhuizen gebouwd tijdens een vijftal periodes. Gedurende elke fase bestond de nederzetting dus uit een woonhuis met een of twee bijgebouwen, waarvan de wanden bestonden uit vakwerk bestreken met leem en afgedekt met stro of riet.

⁷ Gebaseerd op <http://paola.erfgoed.net/>

2. Methodiek

Bij een archeologische inventarisatie wordt getracht inzicht te krijgen in de verspreiding, de densiteit, de aard en de chronologische waarde van de eventuele archeologische sporen op het terrein. De meest aangewezen manier om het onderzoeksgebied te inventariseren, is door middel van een proefsleuvenonderzoek. Hierbij worden verspreid over het gebied sleuven gegraven, die toelaten om een blik in de bodem te werpen. Deze sleuven worden onder archeologische begeleiding machinaal aangelegd en zijn ongeveer 50cm tot max. 1m diep. In totaal wordt op deze manier ongeveer 10 tot 12 % van het plangebied gesondeerd.

Het proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden volgens twee methodes. Bij het zogenaamde Lorraine-systeem worden proefsleuven met een lengte van 10m en de breedte van één kraanbak in alternerend raster uitgegraven. De afstand tussen de putten onderling en de rijen is telkens 10m. Bij de methode van continue sleuven worden lange proefsleuven ononderbroken over de volledige lengte van de percelen uitgegraven. De afstand tussen de rijen bedraagt max. 15m. In beide gevallen gebeurt de afgraving door een kraan met platte bak, waarvan de bakbreedte minstens 1,8 m bedraagt en bij voorkeur 2m.

2.1. Vooropgestelde strategie

Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek werden *Bijzondere voorwaarden archeologische prospectie met ingreep in de bodem* schriftelijk vastgesteld door het Agentschap RO Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Deze technische bepalingen omvatten de kwaliteitsnormen waaraan het archeologisch onderzoek dient te voldoen.

2.2. Onderzoeksmethode

Voor het projectgebied werd geopteerd voor continue sleuven. Aangezien er door RO-Vlaanderen een afspraak was gemaakt met de eigenaars van de percelen, werden er slechts drie sleuven getrokken. Nadat deze sleuven niet echt iets opbrachten werd besloten geen verdere sleuven te trekken. De sleuven werden uitgezet in N/Z richting en werden aangelegd in het westelijke uiteinde van het perceel? dit in de lengterichting van de percelen. Een eerste niveau werd aangelegd net onder de strooisel/ploeglaag, waarna bleek dat (vooral in sleuf 1) het terrein opgehoogd was met een bruin zandpakket. Om tot de eerste sporen te geraken moest het niveau verdiept worden, op sommige plaatsen zelfs tot 70 cm dieper.

De proefsleuven werden met een totaal station ingemeten en gekoppeld aan het landelijk coördinatennet. Waar sporen werden aangetroffen, werd het opgravingsvlak plaatselijk opgeschaafd om vervolgens de sporen zo optimaal mogelijk te documenteren. Dit hield in: fotograferen, intekenen (digitaal) en beschrijven van alle aangetroffen sporen. Er werden verschillende sporen gecoupeerd ter controle, die achteraf natuurlijk bleken te zijn. Vondsten bleken afwezig. In elke proefsleuf werd op regelmatige afstanden een bodemprofiel geregistreerd.

3. Resultaten

3.1. Algemene waarnemingen

Het plangebied bestond uit braakliggende percelen binnen een intensief bebouwde zone. De percelen waren begroeid met gras. Aan de noordzijde van het plangebied is er een plots hoogteverschil, naar verluidt is een deel van het terrein daar afgegraven en de grond verkocht. Het hoogteverschil tussen het plangebied en de aangrenzende percelen in het noorden is opvallend, bij het afgraven van het terrein bleek dat minstens het noordoostelijk deel van het terrein opgehoogd was.

3.2. Stratigrafie

Tijdens de werken werd duidelijk dat het gebied in het noordwesten serieus opgehoogd was. In sleuf 1 krijgen we te maken met een zeer dik pakket mul, grijs/bruin zand onder de A-horizont. Dit pakket neemt af in dikte naar het zuiden toe, dit gaat gepaard met een verandering in de C-horizont. Daar waar in het noorden de bodem boordevol ijzerconcreties zit, zien we in het zuiden slechts egaal lichtgeel zand.

Figuur 3: Proefsleuf 1, profiel 1 (N)

Figuur 5: Proefsleuf 1, profiel 2 (Z)

Bij het graven van sleuf 2 en 3 werd duidelijk dat het terrein stijgt naar het oosten toe. In sleuf 3 was er nog een licht spoor van het ophogingspakket, terwijl in sleuf 3 de C-horizont direct volgde op de ploeglaag. Zowel in sleuf 2 als 3 bestaat de C-horizont uit egaal geel tot lichtbruin zand.

Figuur 6: Proefsleuf 2, profiel 2

Figuur 7: Proefsleuf 3, profiel 2

3.3. Archeologische gegevens

Op het terrein werden slechts drie proefsleuven getrokken. In sleuf 1 zat bovenop de C-horizont een dik ophogingspakket, hier werd slechts een recente verstoring gevonden. Sleuf 2 leverde al iets meer op. Verschillende sporen werden gevonden waaronder enkele die kuilen leken te zijn, na het zetten van een coupe bleken alle sporen niet dieper te zijn dan circa 7cm en vaak met een grillige bodem. Buiten deze sporen werden nog enkele recente sporen gevonden. In geen enkel spoor werd materiaal gevonden, zelfs de ploeglaag bleek zo goed als steriel.

Figuur 8: sleuf 2 spoor 6

Figuur 9: sleuf 2 spoor 4

Sleuf drie bevatte eveneens verschillende sporen. Opvallend waren een aantal lichtbruine, afgeronde rechthoekige sporen die op een lijn leken te liggen (zie Fig. 8), ook deze sporen bleken na de coupe slechts 8 cm diep te zijn. Het zuiden van de sleuf zat vol met recente sporen, allemaal greppels en/of sporen van vroegere leidingen. Hoewel er in sleuf 3 verschillende sporen lagen, was ook hier geen enkel spoor dieper dan een 8-tal cm en er werd geen materiaal gevonden. Eventueel is het mogelijk dat we enkel met het onderste laagje van de sporen te maken hadden. Er is een enorm niveauverschil tussen de vaste moederbodem in sleuf 1 en sleuf 3. In sleuf 3 zat deze onmiddellijk onder de ploeglaag, misschien dat het niveau afgetopt is door nivellering.

Figuur 10: sleuf 3 spoor 4

4. Evaluatie en advies

Het uitgevoerde waarderingsonderzoek liet toe om het plangebied op een statistisch verantwoorde manier bodemkundig en archeologisch te verkennen. Uit het proefsleuvenonderzoek bleek dat het terrein in het noordwesten stevig opgehoogd was, naar het oosten stijgt het reliëf en wordt de bodem meer egaal zandig. Het aantal sporen neemt toe naarmate dat het terrein stijgt. Het is mogelijk dat in het tweede deel van het terrein, dat niet onderzocht werd, op de zandrug toch relevante sporen kunnen voorkomen.

Op basis van de grotendeels negatieve resultaten in de drie proefsleuven, adviseren wij geen verder archeologisch onderzoek. Aangezien echter in de directe omgeving van de percelen vrij veel archeologische vondsten zijn gedaan adviseren we om bij de aanvang van de werken een werfcontrole te doen.

BIBLIOGRAFIE

Internetbronnen:

Bodemkundig: <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

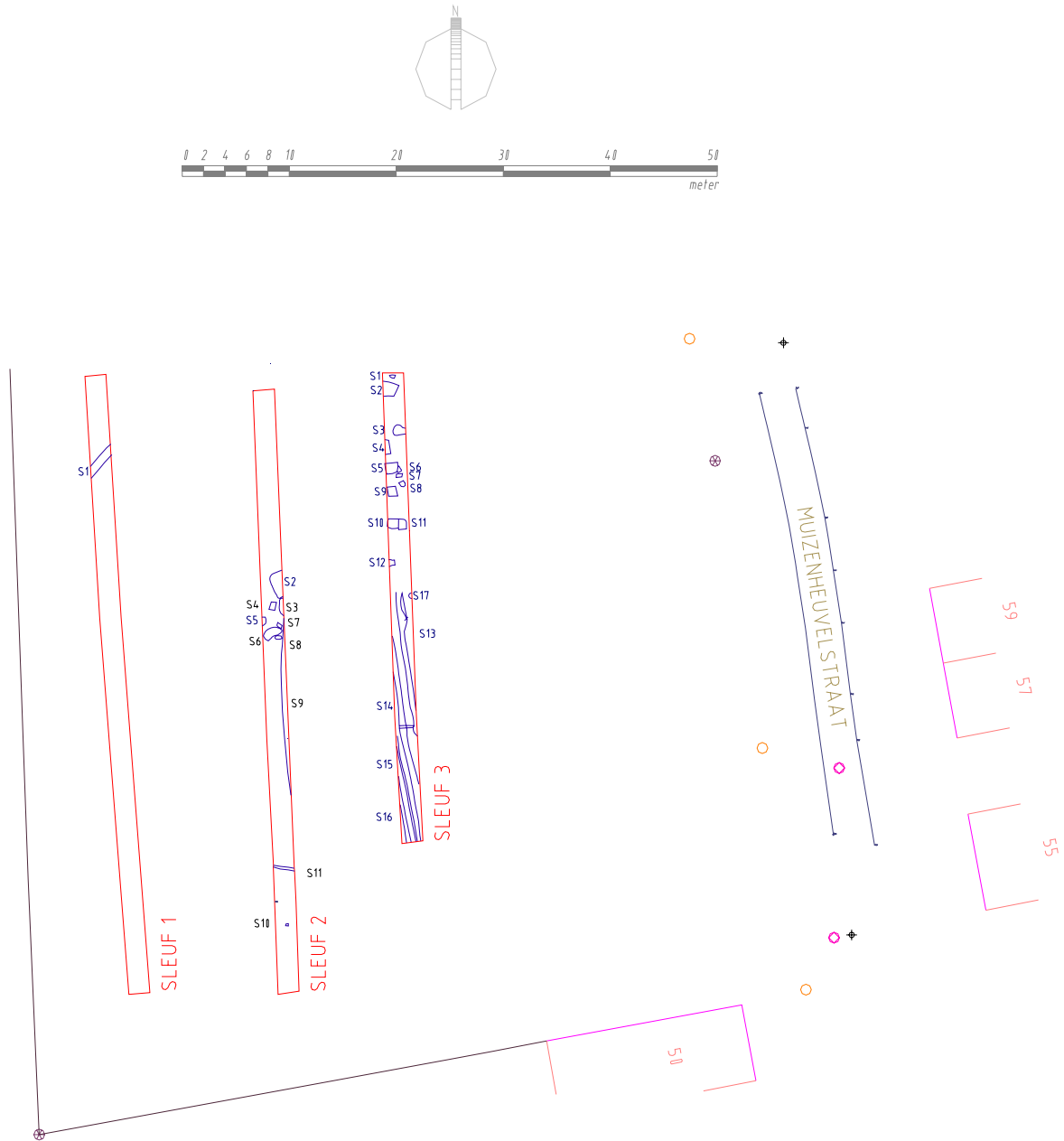
http://dov_vlaanderen.be

Cultuurhistorisch ensemble

<http://paola.erfgoed.net/sdx/inventaris>

BIJLAGEN

1. Overzichtsplan

2. Omtrek en Oppervlakte van de proefsleuven

Proefsleuf	Omtrek	EH	Oppervlakte	EH
		m		m ²
1	118.049	m	112.402	m ²
2	115.102	m	111.953	m ²
3	90.463	m	86.463	m ²
TOTAAL	323.614	m	310.818	m²

3. Sporenlijst

Sleuf	Spoor	Interpretatie	vorm	textuur	kleur	inclusies	datering
1	1	Greppel?	Lineair	Mul zand	Lichtbruinig grijs		Recent
2	1	Leiding	Lineair	Zand	Donkerbruin, stopt abrupt		
2	2	Natuurlijk	Rechthoekig	Zand	Lichtgrijsig bruin, grillige rand		
2	3	Natuurlijk	Afgerond	Zand	Lichtgrijsig bruin, grillig afgelijnd		
2	4	Kuil	Vierkant	Zand	Donkerbruin, scherp afgelijnd	Hk	
2	5	Natuurlijk	Rond	Zand	Vlekkerig lichtgrijsig bruin		
2	6	Natuurlijk	Ovaal	Zand	Lichtgrijs	Hk	
2	7	Natuurlijk	Grillig	Zand	Donkergrijs		
2	8	Natuurlijk	Rond	Zand	Donkergrijs, vlekkerig		
2	9	Greppel	Lineair	Zand	Donkerbruin	Baksteen,hk	Recent
2	10	Paalkuil	vierkant	Zand	Vlekkerig donkerbruin, scherp afgelijnd		Recent
2	11	Leiding	Lineair	Zand	Vlekkerig, verspit		Recent
3	1	Natuurlijk	Rechthoekig	Zand	Donkergrijs/zwart		
3	2		Rechthoekig	Zand	Lichtbruin, zeer ondiep		?
3	3	Natuurlijk	Rond	Zand	Vlekkerig zwart/oranje en donkerbruin		
3	4		Rechthoekig	Zand	Grijzig bruin, vrij scherp afgelijnd		?
3	5		Rechthoekig	Zand	Grijzig bruin, vrij scherp afgelijnd		?
3	6	Natuurlijk	Grillig	Zand	Vlekkerig donkerbruin		
3	7	Natuurlijk	Grillig	Zand	Vlekkerig donkerbruin		
3	8	Natuurlijk	Grillig	Zand	Vlekkerig donkerbruin		
3	9		Rechthoekig	Zand	Grijzig bruin, vrij scherp afgelijnd		?
3	10		Rechthoekig	Zand	Grijzig bruin, vrij scherp afgelijnd		?
3	11		Rechthoekig	Zand	Grijzig bruin, vrij scherp afgelijnd		?
3	12	natuurlijk	Rond	Zand	Donkerbruin/ geel , zeer vlekkerig		
3	13	Greppel	Lineair	Zand	Lichtbruin, veel worteltjes	steen	Recent
3	14	Greppel	Lineair	Zand	Donkerbruin/geel, zeer vlekkerig, onregelmatige opvulling, gedempt?		Recent
3	15	Leiding	Lineair	Zand	Donkerbruin, erg scherp afgelijnd		Recent
3	16	Greppel	Lineair	Zand	Donkerbruin, scherp afgelijnd		Recent
3	17	Natuurlijk	Rond	Zand	Donkerbruin en zwart gevlekt		